

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Juni 2013

Kära systrar och bröder,

Om det finns någon tid på året då hela världen framstår som en katedral och livet utbrister i en salig *doxologi* – lovprisning – för allt det goda och sköna, måste det vara försommaren. Allt levande frodas och sjunger. Innan vi ens börjat tänka på vår egen morgonbön har himlens alla fåglar redan sjungit sin *Benedictus*: "Välsignad är Herren!" Blommor och bin, höjder och berg, floder och hav, valar och kräldjur, ja, allt som rör sig på marken, i höjden och i djupen, prisar Gud i ett ackord. Som det heter i de tre männens lovsång ur Danielsboken, som kyrkan sjunger i sin tidegård på festdagarna: "Prisa Herren du jord, lovsjung och upphöj honom i evighet."

Som kristna talar vi om världen som "skapelse", inte bara "natur". Det står inte i motsats till vetenskapliga beskrivningar av världen, men innebär att vår berättelse om världen, om alla som bor i den och allt den rymmer, betraktar Gud som världens källa, upprätthållare och mål. Talet om skapelse utesluter tanken på tillvaron som tillfällighet och livets mening som något vi själva måste uppfinna. Världen är Guds kärleksfulla, gästfria gest. Ett rum skapat för allt det som inte är Gud, att finnas till och leva i glädje och gemenskap.

Tron på världen som skapelse får följder får vårt sätt att tänka på oss själva och vår plats i tillvaron. Den ställer oss tidigt inför de mest grundläggande frågorna. Som mitt treåriga barnbarn, ETTY, häromdagen frågade sin häpna far: "Pappa, varför skapade Gud världen?" Ja, varför finns världen alls till? Varför har den fått sin gestalt och hur ser världen ut när den är hel och fullkomlig?

Ett kristet sätt att betrakta världen förbinder skapelsen med Guds trinitariska liv. Den är ett vittnesbörd om den kärlek som av evighet råder mellan Fadern och Sonen och Anden. Därför kan världen inte bara beskrivas som något som en gång för alla uppstod i urtiden. Skapelsen fortgår därför att Gud är liv i rörelse. Allt som lever är indraget i Guds pågående skaparskeende. Skapelsen har inte bara skett, den pågår. Gud *är* Skaparen.

Livet som ett vardande var en tanke som flera av kyrkofäderna lyfte fram, i synnerhet Irenaeus av Lyon på 200-talet. Adam är människobarnet, livskallelsen är att växa upp och mogna till att bli Gud lik. Men, fyllde Gregorios av Nyssa i på 300-talet, eftersom Gud är gränslös, är människans vandring mot gudslighet ett vardande som inte ens upphör i himlen. Fullkomlighet är inget man uppnår. När Jesus säger "Var fullkomliga, så som er Fader i himlen är fullkomlig", skall det inte förstås som att vi uppmanas sträva efter en punkt där vi är framme eller färdiga. Fullkomlig är den som ständigt *blir*.

Vad innebär det att leva i ett "vardande", att ständigt "bli", i ljuset av skapelsen som ett utflöde av Guds trinitariska liv? I fastebloggen på vår hemsida har jag den gångna veckan, den första i *apostlafastan*, reflekterat över det mysterium vi nyligen firat i Treenighetsfesten på Heliga trefaldighets dag. Kyrkofäderna återvänder gärna till det grekiska ordet *perichoresis* för att beskriva den inbördes relationen mellan Fadern och Sonen och Anden. Det uttrycker hur de tre, jämbördigt och i fullständig harmoni, delar varandras liv. Ingen är över och ingen är

under. Var och en av personerna är sin egen, men ingen kan tänkas utan de andra. De förblir, lever och verkar i och genom varandra. "Fadern är i mig och jag i Fadern", säger Jesus.

Det är detta förblivande i varandra som uttrycks i *perichoresis*. Ordets innebörd är att den ene inom sig "ger rum" för den andre. Och, som Gregorios av Nazianzos säger, "Treenigheten är principen för allt som finns här nere." På radikalast tänkbara vis anger detta ord vad som även gäller människan så som Guds avbild: vi är inte individer som vid ett eller annat tillfälle ingår en personlig relation med varandra. Det är relationen som *konstituerar* verkligheten och gör oss till personer. Fadern och Sonen och Anden är inte var för sig självständiga personer som utifrån påverkar varandra. De är personligen inneboende i varandra. Detta ömsesidiga inneboende – den andre i mig och jag i den andre – utgör hjärtat i allt verkligt liv. Guds *perichoresis* innebär inte att de tre uppgår i varandra så att de upphör att vara sig själva. Gud är vad Gud är genom Faderns och Sonens och Andens närvaro hos varandra.

Om världen beskrivs som "skapelse" måste alltså denna skapelse framför allt förstås i ljuset av Gud som treenig. Den kärlek som innesluter Fadern och Sonen och Anden i en evig "dans", är samma kärlek som skapar världen, bär den och återlöser den. Om vi vill förstå oss själva, vilka vi är och den plats och kallelse vi fått i skapelsen, måste vi söka svaret genom att tränga in i och bli delaktiga av Guds trinitariska liv. Men det är inte en fråga om att omvandla tron på treenigheten till ett socialt program för hur vi kan förändra och förbättra världen. Synden har förvrängt de relationer som ursprungligen gjorde skapelsen hel, god och skön. Mycket av vår "kärlek" är som en följd av det märkt av begäret att äga och kontrollera. Men synden har inte förmått blockera Guds närvaro i världen. Gud fortsätter att andas på sin skapelse, och där vi öppnar oss för hans andedräkt sker ett helande som möjliggör försoning. I Guds inbördes gemenskap framträder konturerna för vad livet är tänkt att vara och kan få bli. Tron på den heliga Treenigheten ger oss inte så mycket en handlingsplan för hur vi kan förändra och förändras – den utgör en vision av vad livet kan bli. Och viktigast av allt: den låter oss förstå att vi kan bara bli vad vi är ämnade att vara i *gemenskap*. Av en trinitarisk skapelsesyn följer att livet bygger på ett oavbrutet delande och mottagande, att vi ständigt "ger rum" inom oss själva för varandra.

Denna vision ger vår *Regel* uttryck för när det heter i det första kapitlets andra stycke:

Som Guds avbild förverkligar människan sin identitet när hon lever i den innerliga och utgivande kärlek som råder inom den Heliga Treenigheten. Gud är communio, en evig och fullkomlig gemenskap mellan Fadern och Sonen och Anden. Ur den vänskapen växer fram en gemenskap mellan människor som gör Guds rike närvarande och synligt i världen.

*

Tron på Guds trinitariska liv ger oss alltså en vision för vårt liv tillsammans, inte ett socialt program eller större aktivitetsiver. Men visionen behöver få ta sig uttryck i det sätt på vilket vi lever tillsammans i den värld som är Guds skapelse. De så kallade vägvisarna i vår *Regel* tar fasta på detta när vi bland annat uppmuntras att "eftersträva en livsstil präglad av enkelhet och ekologisk hållbarhet i ansvar för skapelsen", liksom att "i solidaritet med världens fattiga ta steg för ett miljövänligare liv och göra konkreta insatser för att dela med oss av vårt överflöd". Inte minst den globala klimatkrisen som hotar vår miljö, är en utmaning till oss att tillsammans reflektera över hur vi kan leva den kristna visionen. Vi inser då ganska snart det ohållbara i att ena stunden sitta i kyrkan och be för världen, för att nästa stund sätta oss till bords och äta en kyckling som broileruppfötts i Brasilien...

När Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby den gångna våren har tillsatt ett *matråd* för att arbeta med dessa frågor är det för att vi tror att den mat vi äter, liksom hur vi tillagar och äter maten, djupast sett är en teologisk fråga. Våra måltider har med vår tro att göra. I ljuset av vad vi nyss sagt: ett ätande inspirerat av Guds trinitariska liv innebär att vi äter för att dela livet och ge liv åt andra. Allt ätande är en inbjudan till gemenskap, till att bli försonade med varandra och med skapelsen. Mat är en absolut förutsättning för att vi skall kunna leva, källan till hälsa och glädje, och som sådan ett av de mest påtagliga uttrycken för Guds kärlek och omsorg om sin skapelse. Om vi betraktar maten vi äter som *helig*, en dyrbar gåva från Gud, är de sätt på vilka vi producerar och tillagar vår mat en fråga om teologi. Ja, då måste också våra måltider inbegripas i det vi kallar andlig vägledning.

I kommande utgåva av *Pilgrim*, som jag hoppas skall bli anledning till samtal och eftertanke i vår gemenskap, står *måltiden* i centrum. (Vi brukar inte i förhand avslöja temat i kommande utgåva; nu gör jag ett undantag för månadsbrevets läsare.) Efter att den gångna veckan ha lagt sista handen vid den tidskrift som når läsarna i mitten av juni, är jag uppfylld av de inspirerande och utmanande artiklarna. Bland annat skriver Enzo Bianchi, klosterfadern i Bose i Italien, vars bok *Gårdagens bröd* just utkommit på svenska. Alla som besökt Bose har upplevt den omsorg som omger måltiderna. Gästerna äter i små matsalar som rymmer 8-12 personer, tillsammans med några bröder och systrar i kommuniteten. Menyn är givetvis italiensk, enkel men med "riktiga" råvaror, i hög grad från kommunitetens egna odlingar. Gemenskapen kring matbordet, som sker såväl under tystnad som i samtal, är för många en av de händelser som lämnar de djupaste intrycken efter en vistelse i klostret. Här är måltiden i verklig mening *kommunion*, med varandra och med skapelsen, genom den mat vi njuter av i tacksamhet och vördnad. "Vi bryr oss om maten som vi äter", skriver broder Enzo. "Vi måste bry oss om den helt enkelt, den ger oss ju både kunskap och erfarenhet – förutom all glädje." Och han tillägger: "För mig är matbordet en favoritplats, där lär jag mig lyssna och där blir jag mänskligare."

*

En annan bok jag just nu lever med har titeln *Food and Faith – A Theology of Eating*, skriven av den sympatiska amerikanske teologen Norman Wirzba. Han är, som det heter, professor i *teologi, ekologi och lantliv* vid Duke Divinity School i USA. Kontakten med Wirzba under arbetet med *Pilgrims* kommande utgåva – ett utdrag ur hans bok återfinns där och vi hoppas på ett besök i Sverige i framtiden – har varit synnerligen inspirerande. Det intressanta med Norman Wirzba, som hämtar åtskillig inspiration från ortodoxa teologer som Alexander Schmemmann och Johannes Zizioulas, är inte minst det sätt på vilket han grundar sin teologi om mat och ätande på Guds trinitariska liv och visar hur detta måste få konkreta uttryck. Han berör en rad frågor som vi behöver ställa: Är den mat vi äter producerad i överensstämmelse med Kristi önskan att skapelsen skall bevaras hel och god? Har de som gett oss maten fått uppskattning för sitt arbete? Har de kunnat arbeta på ett sätt som uppmuntrar delaktighet i Guds skapartanke med världen? Är den jord och det vatten som får våra plantor att växa är rent och hälsosamt. Respekteras biologisk rytm och ekologisk hållbarhet? Behandlades djuren med respekt och integritet?

Det är frågor som dessa som vi önskar skall få vara vägledande i det matråd som från och med årets sommarmöte ansvarar för att planera och förbereda kommunitetens gemensamma måltider. Kommunitetens styrelse har tagit ett inriktningsbeslut att den mat vi serverar på de samlingar vi inbjuder till – sommarmöten, höstmöten, påskfirande osv – skall vara *ekologisk, kravcertifierad* och så långt möjligt *närproducerad*. Jag vågar påstå att alla som deltar i sommarmötet kommer att märka en påtaglig skillnad, inte bara när det gäller *vad* vi äter utan

också *hur* vi äter tillsammans. Ett led i vår önskan att äta i kommunion är att vi avskaffar köerna till serveringsbordet och istället blir en del av en bordsgemenskap där maten också serveras.

Vi är medvetna om att den nya målsättning vi satt upp kräver eftertanke och gör förberedelsen av våra måltider mer tidskrävande. Självfallet vill vi också att hela kommuniteten skall vara delaktig i den inriktning vi nu anger, och vi kommer att avsätta tid för samtal om detta under generalkapitlet. Men om vi tror att det vi här talar om rör en av de mest grundläggande kallelserna Gud gett oss, ett uppdrag som tog sin början i Edens trädgård och som handlar om världens liv, behöver vi också fråga oss om vi är beredda att både ägna det eftertanke och tid, och kanske även betala lite mer för det vi äter. Som Norman Wirzba uttrycker det: "Om detta är vad Gud dagligen är sysselsatt med, vore det en skymf mot honom att tro att det arbetet inte är värt vår tid och vår ansträngning!"

*

Varje fastetid – just nu befinner sig våra syskon i den ortodoxa kyrkan i *apostlafastan*¹ – ger oss anledning att pröva oss själva vad gäller våra matvanor. Den överkonsumtion som blivit ett allt större bekymmer i västvärlden påverkar inte bara vår yttre miljö, den har även kommit att bli ett allvarligt hälsoproblem. Det handlar då inte bara om att vi äter onyttigt, och vad värre är mat som inte sällan innehåller gifter, utan också att vi ofta äter mer än nödvändigt. Det är slående hur insiktsfull och allmängiltig de tidiga fädernas vägledning kring frosseriet och fastan är. Deras enkla råd om hur och vad man skall äta kan knappast avfärdas som överdrivna eller uttryck för kroppsförakt. Varför placeras till exempel alltid frosseriet först i raden av laster som människan behöver urskilja och vara uppmärksam på? Av ett mycket enkelt skäl, svarar Johannes Cassianus, munkfadern på 400-talet: "Övermått förmår ingen föra en andlig kamp mot orenhetens demon. Vår första strid måste därför ha som mål att få kontroll över buken."

Cassianus, som sammanfattade mycket av ökenfädernas undervisning och gjorde den tillgänglig för stadsbor, är nog med att framhålla att dessa inte ger samma fasteregler åt alla. Det finns bara en generell regel, förklarar han: "Sluta äta medan du ännu känner hunger och låt bli att fortsätta tills du är nöjd." Och när det kommer till vad man skall äta säger han: "Grönsaker och baljfrukter passar inte alla. Inte heller kan alla leva enbart av torrt bröd." Det handlar alltså inte om att förvägra kroppen vad den behöver, utan att inta mat med förstånd och i lagom mängd.

Johannes Cassianus sammanfattar sin vägledning om hur man blir herre över begäret efter mat och dryck med tre råd. För det första, ät på bestämda tider, och håll dig till dessa. Det gäller att inte äta tanklöst, styrd av plötsliga infall. För det andra, stoppa inte magen full. Återhållsamhetens generella mål är att ingen får äta sig övermått. Och för det tredje, undvik att vara en läckergom som roar sig med extravaganser!

*

Frågan om mat berör. Jag vill gärna uppmana oss att inför vårt sommarmöte läsa och begrunda den utgåva av *Pilgrim* som kommer i mitten av juni. Här finns, kan jag försäkra,

¹ Den tredje av årets fyra fastetider i ortodox tradition, som börjar måndagen efter pingstveckan och avslutas kvällen före den 29 juni, då apostlarna Petrus och Paulus firas.

åtskilligt som är både underhållande och uppfordrande. Förhoppningsvis kan det ge uppslag till goda och stimulerande sammarsamtal. För er som har frågor inför den förändring vi nu planerar att genomföra, och som får sitt första uttryck under sommarmötet, tar vårt nya matråd gärna emot dessa. Rådet består av Emanuel Eriksson (kökschef), Johanna Eklöf, Stefan Erikshed och Karin Mörling (frågor kan ställas till: emanuel@emanueleriksson.se).

Givetvis ser vi olika på en hel del som rör våra matvanor, och avsikten med att utse ett matråd är inte att tala om vad som är rätt och fel att ställa på matbordet. När vi blir alltför dogmatiska riskerar vi att börja moralisera över den som inte faller innanför våra ramar. Vi behöver inga "matpoliser". Men en större medvetenhet om hur och på vilket sätt mat och tro hör ihop, är en väg att göra måltiderna och vårt ätande till ett sätt att fira och värna Guds skapelse. Lekamlig och andlig föda tillhör inte olika sfärer. Är Gud skapare, har allting med vår tro att göra, även hur och vad vi äter.

Jag behöver knappast påminna om hur det faktum att eukaristin – *Herrens måltid* – konstituerar kyrkan och sammanfattar vår tro, vittar om just detta. Vi kallar den *eukaristi*, tacksägelse, eftersom det är den måltid som på ett oöverträffat sätt öppnar våra ögon för världen som sakrament och gåva från Gud. Eukaristin är det prisma genom vilket hela tillvaron bryts för den kristne. Den utgör vårt viktigaste tolkningsmönster: *Allt det vi frambär till Gud i tacksägelse blir för oss till gemenskap med Gud*. Detta är eukaristins centrala budskap. Det eukaristiska frambärandet av bröd och vin i gudstjänsten utgör i ett koncentrat vad hela livet är ämnat att vara: ett mottagande av livet som gåva från Gud, en gåva som, när vi ger den åter till Gud och låter den förenas med Kristi död och uppståndelse, i den helige Ande ger oss delaktighet i den ende Sonens gemenskap med sin Fader. Det är därför vi gång på gång upprepar för varandra: Den heliga måltiden skapar och fulländar kyrkan. Allt kan till sist sägas med enkla ord: Vi firar inte mässan för att vi är kristna. Vi är kristna för att vi firar mässan. Och eukaristin avslöjar meningen med varje måltid och varje möte.

*

Låt mig till sist även påminna om att för den som ännu inte anmält sig till sommarmötet, som avslutas med kommunitetens generalkapitel, är det nu hög tid att göra det. Sista anmälningsdag till sommarmötet och Generalkapitlet är 15 juli, men för den som även vill bo i Bjärka-Säby börjar platserna nu fyllas. Som alltid är mötet öppet för alla våra vänner. Och den som inte kan vara med hela tiden är välkommen att delta den eller de dagar man har möjlighet. Söndagen den 11 augusti sker löftesförnyelse och löftesavläggelse i morgonens stora festmessa celebrerad av biskop Biörn tillsammans med tjänstgörande präster och pastorer i kommuniteten.

Så vill jag önska er alla en välsignad sommar, med tillräcklig ro för att ta in denna årstids alla dofter och intryck, allt det av vilket vi lever när höst och vinter så småningom gör sitt inträde.

Er tillgivne,

